

za najautentickejšieho dediča Marxovej filozofickej inšpirácie“ (55).

Ako vidno, ide tu napospol o otázky, zasahujúce samo centrum dnešných filozofických sporov a diskusií. Nepopierateľnou prednosťou Prúchovej state je, že sa usiluje ísť až na dno filozofickej problematiky. Preto je aj z celej publikácie najfilozofickejšia. Nemožno povedať, že ignoruje pozitívne stránky súčasnej filozofickej antropológie, neuspokojuje sa však s jej pričastým literárnym klišé. S jeho argumentáciou možno, prirodzene, polemizovať, nachádzať v nej medzery, ťažko ju však možno vo vedeckej filozofii iba lacno obísť.

Z ostatných statí publikácie hodno si všimnúť Strínkovu stať, ktorej základné myšlienky boli už predvlni uverejnené v Kultúrnom živote, no i Richtovu, Hlávkovu, Kusého a Boberovu stať. V Kusého stati ma napríklad zaujali komparácie postavenia človeka v inštitucionalizovanej socialistickej a buržoáznej

spoločnosti. V Boberovom príspevku tvoria jeho jadro úvahy nad zabezpečením rovnovážneho stavu spoločnosti pomocou plynulého toku informácií. Čitateľ tu okrem iného nachádza vysvetlenie, prečo kybernetika nielenže nebola, ale ani nemohla byť v prílišnej láske autoritatívnych politických režimov. Dôvod spočíva už v tom, že kybernetika je celou svojou podstatou namierená proti stráženému monopolu informácií, ktorý z nich poskytuje verejnosti iba to, čo sa mu hodí a nie to, čo zdravý, rovnovážny vývoj spoločenského organizmu potrebuje.

Záverom sa žiada podotknúť, že hoci publikácia vyšla na naše zvyklosti „primerane“ — do jedného roka od sympózia, predsa len nevyšla tak pohotovo, ako nám to edícia Filozofických aktualít sľubovala a ako by sa to na túto edíciu naozaj patrilo — ak len chce dodržať to, čo má vo svojom nadpise i programe.

Ján Uher

ANTINÓMIA MODERNEJ DEMOKRACIE

Obsiahla monografia Františka Šamalíka *Človek a inštituce* (Svoboda, Praha 1967, 350 strán) má podtitul *Antinomie moderní demokracie*. Vyzdvihol som ho do záhlavia svojej recenzie preto, lebo práve o tejto stránke jeho práce chcem predovšetkým referovať.

Sama osebe to totiž nie je práca filozofická a jej autor sa zámerne vyhýba rovine filozofických úvah o svojej téme. Ide mu o socialistickej analýzy inštitucionálnej štruktúry modernej spoločnosti, a to v zameraní na ľudské individuum, ktoré do tejto štruktúry vstupuje ako jej zložka. Pravda, nie je to zameranie antropologické vo vlastnom zmysle slova, domnievam sa však, že filozofická antropológia môže k veci povedať niečo solídneho iba vtedy, keď zvládne a strávi konkrétny analytický materiál práve toho druhu, aký jej poskytuje Šamalíkova práca. Inak sú to len

abstraktné a nevýrazné citovo podfarbené meditácie o človeku, jeho odcudzení, manipulovaní atď., akých máme dnes neúrekom. A to isté rovnako platí aj pre oblasť sociálnej filozofie a aktuálne politickej filozofickej publicistiky. Darmo sa tu budeme zaklínať autentickým marxizmom, demokraciou, humanizmom, princípmi vedeckého riadenia atď., keď pri tom nevyjdeme z vecného rozboru celého mechanizmu organizácie spoločenského života.

Pri uplatnení najstriktnejších meradiel by sme mohli povedať, že tu ide o solídne spracované referentské dielo. Po formálnej stránke autor v ňom pracuje predovšetkým prostredníctvom citácie, parafrázy a odkazu, objektívny význam práce spočíva v tom, že autor nás v nej v skoncentrovanej podobe informuje o dosiahnutých teoretických výsledkoch najvýraznejších predstaviteľov súčasnej poľskej a západnej

sociológii riadenia. To už samo osebe nie je málo: v našich pomeroch aj takéto práce plnia veľmi cennú službu. Okrem tohto svojho referentského poslania a práve jeho prostredníctvom ašpiruje však Šamalíkova kniha aj na ďalšiu, nemenej dôležitú funkciu. Presvedčivo ukazuje, že základné problémy inštitucionálneho mechanizmu modernej spoločnosti, ktorým sa na západe venuje taká pozornosť, sú aj našimi problémami, že mnohé z týchto teoretických záverov možno aplikovať aj na situáciu u nás a v socialistickej spoločnosti vôbec. Nie je to zistenie nové, a preto neprekvapuje (ako nás svojho času ešte prekvapovali Parkinsonove britké pamflety, akoby „ušíť“ priamo na našu mieru). Šamalík si však dal veľmi záležať na tom, aby jednoznačne dokázal, že táto analógia nie je ani náhodná, ani povrchná. Medzi súčasným kapitalizmom a súčasným socializmom jestvuje zásadný rozdiel v abstraktnej podstate spoločenských systémov, pritom tu však zároveň jestvuje veľmi mnoho zhodných črt v konkrétnej štruktúre oboch spoločenských zariadení; je tu zásadný rozdiel v podstate moci a zároveň zhoda v mnohých oblastiach mechanizmu a výkonu moci; nájdeme medzi nimi zásadný rozdiel v ich sociálno-triednej základni a nápadnú zhodu v ich inštitucionálnej organizácii. Pravda, aby tu bolo možné porovnávať, treba si vždy stanoviť kritérium tej istej roviny prístupu k veci. Z obsahového hľadiska typu spoločensko-ekonomické formácie patrí vyspelé i zostalé socialistické spoločenstvo do tej istej kategórie a jedno i druhé sa rovnako líši od ktoréhokolvek kapitalistického spoločenstva. Z formálneho hľadiska inštitucionálnej organizačnej štruktúry má však vyspelý socialistický systém omnoho bližšie k rovnako vyspelému kapitalistickému systému ako k zaostalému socialistickému systému (a v tomto ohľade možno napríklad socialistické Československo omnoho skôr porovnávať s kapitalistickým Francúzskom ako s ľudovou Čínou). Samozrejme, ako dialektici vieme, že pri skúmaní jed-

nej stránky veci nesmieme zabúdať na druhú a na ich vzájomné podmieňovanie sa. Toto nám však nesmie brániť, aby sme každú z nich pochopili v jej špecifčnosti. Práve o to ide aj Šamalíkovi, keď k celému problému pristupuje z formálneho hľadiska inštitucionálnej organizačnej štruktúry modernej spoločnosti.

Prvá časť je venovaná problému racionalizácie inštitúcií. Táto racionalizácia je výrazným procesom modernej doby a v najčistejšej podobe ju možno sledovať na inštitúciách, ktorých úlohou je organizácia výroby. Práve na túto oblasť sústreďuje autor svoju pozornosť, keď sa zaoberá taylorizmom a fordizmom, teóriou ľudských vzťahov a sociálnym inžinierstvom. Pritom však neustále poukazuje na to, že tento problém má širšiu platnosť a týka sa vlastne celého mechanizmu riadenia spoločnosti. „Kategórie (a obsah, ktorý je s nimi spájaný), vyjadrujúce sféru politiky a organizácie, sú z veľkej časti dielom 18. a 19. storočia... Dvadsaťe storočie prevzalo v oficiálnych doktrínach, ústavných textoch a v politickom slogane súhrn týchto ideí a princípov (individualizmus, suverenita ľudu, delba moci, nadradenosť parlamentu nad správou atď., atď.), ktoré však prestávajú zodpovedať novej realite, alebo sú touto novou skutočnosťou podstatne modifikované“ (12). Veľmi názorne to vidno aj na takej dôležitej kategórii, ako je kategória slobody. Hovoriť o slobode jednotlivca znamená vychádzať z jeho postavenia v rozvíjajúcej sa inštitucionalizácii spoločnosti. V takejto relácii však nadobúda pojem slobody nový význam oproti 18. storočiu a nebrať to do úvahy znamená mätenie pojmov. „V bežnej predstave figuruje absolútny štát ako vrchol ohraničenia slobody človeka a vrchol jeho reglementácie. V porovnaní so súčasnými štátmi bol však rozsah jeho činnosti, ingerencie a reglementácie ďaleko užší...“ (12). „Individualistický model človeka a spoločnosti už nezodpovedá... novej skutočnosti, pre ktorú je charakteristické práve to, že každý človek rozvíja svoju životnú,

pracovnú, politickú, kultúrnu atď. aktivitu prostredníctvom veľkého počtu najrôznejších inštitúcií“ (21). Pravda, táto mnohosť inštitúcií znamená zároveň aj určité vzájomné vyrovnávanie tlakov. Inštitúcia tak nie je len formou útlaku človeka, ale aj formou jeho protitlaku. „Možno povedať, že to, čo je vo výrobných inštitúciách zdrojom dezorganizácie, je zároveň v iných oblastiach zdrojom organizácie: konkurencia, konflikty, sociálne podriadenie práce, dehumanizačný vplyv kapitalistickej výroby atď. fixujú konkurujúce a protikladné sily v odlišných inštitúciách. Ich poslaním je zhrnúť záujmy, protestu alebo súhlasu a pôsobiť na iných — na jednotlivcov, skupiny, triedy, spoločnosť, na štát a iné inštitúcie — s cieľom presadiť svoje záujmy“ (28).

A tu potom vstupuje do hry ideológia. „Každý záujem, ktorý sa inštitucionalizuje, ktorý sa teda vyčleňuje, izoluje od iných záujmov, a tým od iných spoločenských skupín, dostáva zdôvodnenie a ospravedlnenie, dostáva ideologickú podporu... Dôraz na aktuálne záujmy sa spravidla odráža v pragmatickom zameraní ideológie alebo v hmlistom, neurčitom charaktere ideológie, čo sa vnútri inštitúcie prejavuje tendenciou k väčšej tolerancii voči ideovým diferenciam... Oproti tomu dôraz na perspektívne záujmy zvyšuje váhu ich ideologického zdôvodnenia i ideologického zdôvodnenia poslania inštitúcie. Ideológia je vyhranenejšia, jej integračná a organizačná úloha je omnoho väčšia... Stupeň tolerancie voči názorovým odtiaňom je spravidla menší, dôraz sa kladie na ideovú jednotu a na ‚čistotu‘ ideológie...“ (29).

„Životnosť ideológie, hoci sa znásobní inštitúciou (čím však môže aj ochromiť ideológia), spočíva v jej kontexte s realitou, ktorý, pokiaľ sa nepreruší, t. j. pokiaľ ideológia plní funkciu poznania reality a programu určitej zmeny reality, pokiaľ zachováva a produkuje životnosť ideológie; i keď v týchto prípadoch sa zruší jej inštitucionálny výraz, vlejše sa do iných inštitúcií alebo silou vecí bude usilovať

o obnovu zrušeného. Ideológia je menej závislá od inštitúcie ako inštitúcia od ideológie a história je plná príkladov o tom, že mocenské zrušenie inštitúcie neznamená zrušenie ideológie“ (91).

V oblasti politiky sa problém racionalizácie inštitúcií javí ako problém vedeckého riadenia spoločnosti. Vzniká však veľké nedorozumenie, ak sa riešenie tohto problému chápe len ako nejaká čisto technická záležitosť: aspoň v prípade socializmu by to bolo priamo proti jeho zmyslu a podstate. „Nie je iste náhoda, že spontánna požiadavka racionalizácie riadenia je v socialistických krajinách spätá s prekonávaním deformácií a rozvojom demokracie, lebo... demokracia dáva možnosť kontrolovať manipulátorov, možnosť zabrániť tomu, aby sa manipulačné techniky nemohli natoľko osamostatniť, žeby neutralizovali aj samu kontrolnú funkciu demokratických princípov... čím dokonalejšie prostriedky manipulácie má vedenie, tým dokonalejšími prostriedkami demokratických záruk a kontroly majú disponovať tí, čo sú riadení“ (96).

V druhej, najrozsiahlnejšej časti práce sa hovorí o štruktúre inštitúcií. Autor tu diferencuje formálnu a neformálnu štruktúru, rozoberá modely organizačných štruktúr, štruktúru pozícií a úloh, mocí a autority, centralizovanú a decentralizovanú štruktúru, problémy byrokracie a byrokratizmu a i. Vodiacom niťou celej tejto časti je skúmanie mechanizmu demokratického systému riadenia modernej spoločnosti. V tejto súvislosti sa ukazuje, že spor o centralistický alebo decentralizovaný model riadenia môže mať sice povahu optimálnej voľby podľa konkrétnych historických a iných okolností: pritom však neslobodno zabúdať na to, že zavedenie centralistického modelu (aj keď je zdôvodnené objektívnymi okolnosťami) nevyhnutne so sebou nesie určité veľmi nepriaznivé a protidemokratické dôsledky, vyplývajúce zo samej povahy vecí. „Strohá centralizácia s prevahou direktívnych príkazov spôsobuje, že sa odlišné stanoviská nemôžu

uspokojivo vyjadriť, a preto zostávajú v tieni oficiality ako niečo výnimočné, izolované alebo pejoratívne, čo nemôže vyjadriť a precizovať svoj skutočný význam a rozsah, čo sa len s najväčšími ťažkosťami môže reprodukovat' na vyššej, premyslenejšej a kritickejšej úrovni, a čo teda nemôže voľne pôsobiť a sústreďovať rovnako zmýšľajúcich, lebo prevaha vertikálnych väzieb nevytvára pre to priaznivú oficiálnu tribúnu" (146). Veľmi zaujímavé je autorovo vymedzenie základných znakov demokratickej a nedemokratickej štruktúry riadenia. „Demokracia predpokladá, že: 1. riadiace orgány inštitúcie sú periodicky ustavované členmi inštitúcie prostredníctvom priamych alebo nepriamych, tajných alebo verejných, všeobecných alebo ohraničených volieb; 2. v určitom rozsahu sú tieto orgány členom zodpovedné; 3. riadiace, výkonné alebo správne časti inštitúcie, ktoré nie sú ustanovené demokratickým spôsobom (nie sú volené, ale menované) pracujú pod vedením volených orgánov, ktoré stanovujú rozsah ich právomoci a zodpovednosti a kontrolujú ich činnosť; 4. rozsah právomoci a zodpovednosti je daný záväznými predpismi, ktoré sú schválené všetkými členmi, alebo prijaté ich predstaviteľmi; 5. odlišné stanoviská, špecifické záujmy členov atď. sa môžu v určitých hraniciach voľne prejavovať a stretávať; 6. za prijaté sa považujú rozhodnutia, pre ktoré sa vyslovila väčšina (orgánov, členov), a tieto uznesenia sú pre menšinu záväzná. Pretože stanovisko menšiny sa môže stať v budúcnosti stanoviskom väčšiny, poskytuje demokratická organizácia v niektorých prípadoch možnosť premeny menšiny na väčšinu; 7. rozhodnutia vyšších orgánov sú záväzná pre nižšie orgány a pre členov.

Pre štruktúru, vybudovanú na opačných princípoch, je teda charakteristické to, že 1. riadiace orgány neustavujú členovia inštitúcie, ale sa menujú pre všetky stupne; 2. nie sú zodpovedné členom inštitúcie, ale orgánom (iným inštitúciám a pod.), ktoré ich menovali; 3. záväzná pra-

vidlá vzťahov a správania sa členom oktrojované...; 4. odlišné stanoviská a záujmy sú podriadené stanoviskám a záujmom príslušných inšancií; 5. za prijaté sa považujú rozhodnutia príslušnej inšancie, ktoré tvorí väčšinou jediná osoba... a ktoré sú záväzná pre všetkých; možnosť ich zmeny nie je daná demokratickými prostriedkami, ale zostáva v kompetencii príslušnej alebo vyššej inšancie; 6. rozhodnutie vyššej inšancie je záväzná pre nižšie inšancie" (156—157).

Táto demokratickosť alebo nedemokratickosť inštitúcie má potom ďalekosiahle dôsledky vo všetkých sférach jej pôsobenia. Napríklad „čím menší je faktický demokratizmus v demokratickej inštitúcii (alebo v inštitúcii nedemokratickej, ktorá však demokratické princípy nevyklučuje, ale skôr predpokladá), tým ťažšie a menej demokratický je aj spôsob odvolávania alebo zmeny vedúcich. V takom prípade sa „strata dôvery“ ľahko vyslovuje voči jednotlivcom — radovým členom, ťažko voči nejakému kolektívu a vôbec najťažšie voči vedúcim“ (179). S tým úzko súvisí aj problém autority vedúcich činiteľov inštitúcie. „Mysticizácia autority, prílišná centralizácia a malá premennosť vedúcich súčasne povzbudzuje tendencie k stotožneniu inštitúcie a jej vedenia, čo je len ďalším prejavom nedostatočnej rozvinutosti alebo realizácie demokratických princíпов. V tejto situácii sa kritika vedúceho považuje za rovnocennú kritike inštitúcie, kritika určitých opatrení a rozhodnutí sa chápe ako kritika jedine možných opatrení a rozhodnutí a pod. Zároveň s tým sa mysticizuje aj inštitúcia, čím je zastrená jej sociologické chápanie: nie je už komplikovaným súhrnom rôznych spoločenských skupín a vzťahov, ale perzonifikuje sa, hovorí sa o nej ako o niečom, čo nemá alebo má pravdu a pod., hoci všetky tieto výpovede môžu mať reálny význam iba vzhľadom na konkrétnych ľudí a skupiny“ (180).

Veľmi dôležitá je aj otázka osobnej, subjektívnej integrácie človeka s inštitúciou. Táto otázka má niekoľko aspektov,

ktoré sa často prehliadajú, alebo — čo je ešte horšie — zamieňajú. „Stupeň identifikácie je podmienený aj stupňom autority vedenia. Člen, uznávajúci autoritu (faktickú) vedenia, akceptuje rozhodnutia, ciele, prostriedky i metódy práce vedenia, identifikuje sa s ním a s inštitúciou. Táto identifikácia sa však ľahko môže premeniť na nekritičnosť člena — prinajmenšom po určitú dobu je jeho kritičnosť oslabená. Je to ešte výraznejšie tam, kde sa inštitúcia musí brániť, pretože odôvodnená a nevyhnutná obrana proti útokom sa ľahko prevracia v nekritickú a bezmyšlienkovitú apologetiku“ (195). „Z maximalistického hľadiska sa teda môžu ako negatívne postoje voči inštitúcii ako celku určovať i tie, ktoré vyplývajú z pozitívneho postoja k inštitúcii. Je to spôsobená tendenciou, ktorú vyvoláva každý organizovaný celok, zamieňať identifikáciu (integráciu) s konformizmom a nonkonformizmus s nedostatočnou identifikáciou, integráciou alebo nedostatočným prispôbením. Je však nesporné, že nedostatočnosť alebo nemožnosť prispôsobenia sťažuje alebo znemožňuje identifikáciu, čo vedie ku konfliktom, ktoré sa zračia ako ‚negatívne postoje‘. Práve tak je nesporné, že väčší stupeň identifikácie s inštitúciou vytvára väčší stupeň solidarnosti, konformnosti s inštitúciou ako celkom, t. j. s jej cieľmi, ideológiou a pod., nie však väčší stupeň konformity s každým aspektom života inštitúcie. Práve preto môže sa väčší stupeň identifikácie s inštitúciou správať väčšou nekonformnosťou voči jednotlivým aspektom práce inštitúcie a naopak — menší stupeň identifikácie môže byť spojený s väčším stupňom konformity voči všetkým aspektom činnosti inštitúcie“ (201—202).

Tretia časť práce (*Inštitucionálny človek* a humanizujúca inštitúcia) je najstručnejšia a najmenej rozpracovaná, hoci najviac súvisí s titulom knihy. Práve v nej sa autor zaoberá špecifickým problémom postavenia individuálneho človeka v inštitucionálnej štruktúre a analýzou humanistic-

kých snáh o jej pretvorenie. Už v prvej časti práce autor ukázal, že tieto humanistické tendencie nijako nemôžu byť vyčerpané samou racionalizáciou inštitúcií a že táto racionalizácia sa niekedy môže priamo dostať do konfliktu s humanizmom. „Kritiky inštitúcií (inštitucionálne byrokratickej fázy vývoja) sú v podstate zhodné v jednej veci: sú kritikou redukcie človeka na abstrakciu, ku ktorej dochádza v inštitúciách tým, že inštitúcie normatívnymi schémami úloh fixujú — z hľadiska svojho účelu — určitý stereotyp, t. j. zúžený, zjednodušený či deformovaný obraz človeka. Humanistické elementy tejto kritiky sa zračia v kritike sociotechniky, sociálneho inžinierstva alebo technokracie z toho hľadiska, že je v nich imanentne obsiahnutý predpoklad človeka ako *objektu* racionálneho riadenia a manipulácie a že v nich aj za predpokladu bohatšieho stereotypu má táto väčšia bohatosť predovšetkým manipulačnú funkciu“ (303). Pravda, kritika inštitucionálnej štruktúry modernej spoločnosti nemôže byť samoúčelná a nemôže byť ani výlučne negatívistická: takáto kritika je výrazne utopistická a vo svojich dôsledkoch vlastne hlása návrat k rousseauovskému „prírodnému človeku“ ako k archetypu „prírodzeného“ a „šťastného“ človeka. Humanistický model človeka môže byť reálny len vtedy, keď počíta so skutočnosťou, v ktorej moderný človek žije, ktorou je formovaný a ktorú si už od neho nemožno odmyslieť. Inštitucionálna štruktúra spoločnosti je práve takouto skutočnosťou. Pseudohumanistické náreky nad inštitucionálne manipulovaným človekom, nad inštitucionálnou redukciou „celého“ človeka a pod. sú nanič, ak nechcú vidieť aj druhú stránku veci. „Človek je teda inštitúciou redukovaný, zároveň je však činnosť, smerujúca proti tejto a akejkolvek inej redukcii v inštitucionálnom svete nepredstaviteľná ako súhrn izolovaných individuálnych akcií: je možná len ako súhrnná a organizovaná akcia, t. j. ako inštitucionalizovaná akcia“ (303—304). Pritom to nie je len akési

nevyhnutné zlo, s ktorým treba jednoducho rátať; tu ide o to, že inštitucionalizovaná štruktúra modernej spoločnosti má aj svoje pozitívne črty s reálne humanistickým obsahom. „... inštitúcie nielen redukujú, ale práve tak aj obohacujú človeka; sú sférou jeho spoločenského prejavu a angažovanosti; diferenciácia inštitúcií je diferenciáciou, t. j. bohatstvom oblastí, ktoré sa môžu stať jeho oblasťami a sú teda predpokladom rozvoja a obohacovania schopností človeka; sú svojím spôsobom tvorcom spoločenskej kvality človeka, lebo človek sa stáva spoločenským v procese socializácie, ktorý je sprostredkovaný predovšetkým inštitúciami; sú alebo môžu byť ‚súhrnnou vôľou‘, ‚súhrnným človekom‘; sú súčasnou formou individuálnej aktivity. Antropologická kritika inštitucionálneho

sveta vychádza z nejakej koncepcie ‚človeka‘ (podstaty človeka, prirodzenosti človeka, totálneho človeka a pod.), je však autentickou kritikou iba potiaľ, pokiaľ je človek začlenený do spoločenských súvislostí a vzťahov. Všestranne rozvinutý, t. j. totálny človek je mysliteľný len na pôde určitých spoločenských vzťahov a proces ich utvárania je zároveň pretváraním a ohraničovaním totálnych možností človeka, jeho poľudšťovaním, prekonávaním ‚zvieracích prvkov‘, dispozícií k zlu, k antispooločenskosti, k neludskej realizácii ľudských potrieb a vzťahov. Inštitúcie, realizujúce tento proces, nevyhnutne ochudobňujú ‚človeka‘ o určité dispozície, možnosti a vlastnosti a *toto* ochudobnenie je predpokladom jeho obohatenia“ (305—306).

TOPOLSKÉHO ÚVAHY O VZŤAHOCH FILOZOFIE, PRÍRODNÝCH VIED A MEDICÍNY

Ako štvrté číslo edície Filozofické aktuality vyšla práca prof. Michala Topolského, nazvaná *Filozofia, prírodné vedy a medicína*.¹

Ak porovnáme samu šírku témy s počtom strán malého formátu edície a nesmierne búrlivý rozvoj všetkých v titule menovaných disciplín s možnosťami jedného filozofického pracovníka, už to samo naznačuje, aby sme v práci nehľadali všetko to, čo snáď názov práce sľubuje. Preto sa radšej zameriame na to, čo vyjadruje filozofické presvedčenie autora, a to i nezávisle od otázky, či jeho pohľady majú širšiu aktuálnosť. Zdá sa teda výhodnejším zastaviť sa u niektorých Topolského téz, najmä u tých, ktoré on sám zrejme pokladá za veľmi aktuálne v prostredí vlastnej pedagogickej činnosti na Lekárskej fakulte UK v Bratislave.

Prvou tézou, ktorú možno pokladať za meritórnou, je podľa môjho názoru téza o možnosti hľadania a určenia podstaty

vied v ich ľudskosti. Ľudskosťou Topolský nerozumie etickú kategóriu. Ako sám píše, „... pokiaľ ide o povahu vied, sú jedny jediné, t. j. vedy „ľudské“, spoločenské“ (str. 22). Nechcem sa vyjadrovať o tom, či Engelsovo usilovanie o klasifikáciu vied z hľadiska ich predmetu je postačujúce. Avšak prekleť všetky vedy tvrdením, že ide o vedy ľudské, je jednak banalitou, jednak to protirečí tomu, o čo, myslím, Topolskému práve ide, pretože do takejto kategórie ľudskosti by bolo možné zaradiť i všetky pseudovedy.²

¹ Michal Topolský, *Filozofia, prírodné vedy a medicína (Predmet, vzťahy a problémy)*, VPL, Bratislava 1966, 81 strán. Brož. výtlačok 3,50 Kčs.

² Prehľad téz, ktorých sa nebudem dotýkať, poskytuje obsah práce. Sled kapitol je nasledovný: Úvodné poznámky, Problémy praxe a problémy vied, Metodologické „odcudzovanie“ vied, Engelsove rady a „špeciálnovedecké“ postupy. Bezradnosť ovládla myseľ vedcov, Ná-